

Méltóságkereső*

... Sokan mondják, hogy egyre hűvösebbek az emberi kapcsolatok, hogy egyre inkább automatikusan és magányosan élünk. Sokan mondják, hogy egyre kisebb az a horizont, amit át- és beláthatunk. Sokan érzik úgy, hogy nem vezérelhetik immár saját sorsukat, bár azt hiszem, hogy korábban is csak illúzió volt, hogy maguk vezérlik azt. Sokakban él nosztalgia a múlt idő magát közönséginek álcázó, és magára különös díszként közösséget hazudó, de néha és néhol valódi közösségi élménnyel is szolgáló alkalmi iránt. Mert hol vannak már az ügyetlen, de jókedvű amatőrök? A tömeges focicsapatok? Hová tűnt lelkes közönségük? És hol vannak a teadélutánok és az ötörai teák, a tánciskolák? Hol vannak a nagy társasággal járó rendszeres pincészek, a különféle társaságok jókedvű gyalogtúrái, a turistaházak egymással összebarátkozó bakancsosai, a sáttortáborok esti tábortüze? És hol vannak a múlt idő ifjúsági klubot alapító és építő társaságai, és hol a kultúrházak számtalan szakköre?

Bizonyára sokan vannak, akiknek mindebből valami még megmaradt. És bizonyos, hogy teremtődtek új formák és alkalmak még akkor is, ha azok tömegessége és zaja sokak számára riasztó. Bizonyos azonban az is, hogy a végképp elmúlt formák nem támadnak fel

újra, és bizonyos, hogy az új idők új szerveződésekét kívánnak.

Az érdeklődés, az érdek, a szükség, a hiány mentén szaporodó, az együttműködésre lehetőséget adó civil szervezetek ilyenek. Többször tízezer társaságban százezreket szerveznek és foglalkoztatnak.

Szerveznének és foglalkoztatnának, ha igazi figyelem kerülne reájuk.

Halottaim

A sok árnyék közül, aki kísér és segít, nem idézem meg a végül erdélyi szülőfalujában, Nagyalmbfalván még az „előidők” során eltemetett Apámat, aki amúgy is a szememből néz mindenkire. Nem idézem legkisebb húgát, Erzsike nénémet, aki viszont Apám szemével nézett rám, s akit e szöveghalom írásának kezdetekor temettünk az általam csak a családi legendáriumból ismert apai ősök mellé. Nem idézem meg Márti nővéretem, akihez éppen felnőttem, amikor autóbalesetben meghalt, és Erzsike húgomat, akitől ugyan még megpróbáltam Calgaryban elbúcsúzni, de már csak tétován kaszáló kezét foghattam kórházi ágyán. Időközben teljesen megárvultam, mert Anyám is elköltözött. Velük változatlanul együtt vagyok még akkor is, ha kérdéseimre nem hallom válaszukat.

Nem idézem meg a már emlegetett szombathelyi tanáromat, dr. Kiss Gyulát és Majtényi Károly szobrászművész-rajztanárt, aki bár nem tanított, de mégis egyedül ő tehet arról, hogy abba az iskolába fölvettek. Az újságírással való korai kacérkodásomat nem titkoló életrajzocskám és felvételi dolgozatom alapján, közepes érettségim és bizonyára valóban pökhendi magatartásom ellenére ismeretlenül vállaltam felelősséget, mert szüksége volt egy jó tollú hallgatóra az általa gondozott Jelentkezünk című főiskolai folyóirathoz. Már az első napokban kiemelt a gólyák közül, és karonfogva keringett velem föl-alá Szombathelyen, a Perint partján és az azóta átalakult Kiskar utcában, és kérlett, hogy ne hozzak szégyent rá. Igyekeztem megfelelni kérésének.

Szavaim éppen úgy az övék, mint kisdíák-korom felejthetetlen tanáráé. Kovács Ferenc azzal örvendtetett évtizedekig, hogy felnőttként barátjának mondhattam magam. Fefe bá' bizonyára újra motorozik a túlvilági utakon, hiszen csak hamvai vannak özvegyénél az általa tervezett dobozban, a még általa ráírt "Itt nyugszik a / Kovács Fefe / elvitte a / fészkes fene" körirat alatt. Nem idézem a '80-as évek közepén Aradról mégis Budapestre menekült újságíró és színjátszó-rendező barátomat, akit a temetőben én,

* A Beke Pál: Méltóságkereső (Editio plurilingua, 2001) című könyv részlete az emberekhez való viszonyokat mutatja, kapcsolatokról, családi és baráti szálakról szól Bekéül (a szerk.).

körünkben viszont Balipap Feri búcsúztatott: Lépeget, mintha hóbaírt rozmarynovellán, / a Hargitán fenyőkről szakadt csipkén járna, / ígéret arcú nők kísérik, biztatja ringó tánra / őket maga előtt, homlokán / közben átsugárzik a Nap / jön Délről, Aradról, / derűsebb eget is fordítana jókedvűen fölénk / Znorovszky Attila / aztán csak / átlép a halálba. Nem idézem meg a mind-egyiküknél korábban megszeretett, még az elemi osztályokból való, és valóban festőművésszé vált Pethő Attila barátomat, akivel együtt bújócskáztunk a szovjet katonák előtt az akkor még meglévő Kossuth híd vasszerkezetén '56 november 4-ét követően, amikor a kijárási tilalom ellenére Budáról Pestre hazalopództunk. Ügyesen csináltuk, ami nem csoda, hiszen sok szovjet partizánfilmet láttunk korábban közösen az iskolai énekkari próbák kínja helyett. Ha a felhők emberalakot formáznak fölöttem, tudom, hogy ő hülyéskedik szórakoztatásomra, és a sok sárgát és vereset is bizonyára ő keveri rájuk.

Egyáltalán nem akarom megidézni azokat, akik rosszat tettek velem, és bár még bizonyára élnek, számomra halottak. Kevés van belőlük (bár ezekből egy is elég), és róluk szólván Kiss Gyuszi tanácsát fogadtam meg, aki mélyhűteni, hibernálni javasolta az ilyenekkel való további kapcsolatot. Annak idején példákat mondott és mintát mutatott, hogyan kell csinálni ezt. Űzenem neki, hogy nekem is sikerült.

Az alábbiakban tehát csak azoktól búcsúzom, akik cselekvő részesei voltak az e lapokon megidézett időknek. Nem hiányuk, haláluk, koruk, esetleg névsor szerint, hanem hogy mikor segítettek megszervezni, megoldani és értelmezni az akkor még közösen érzékelt helyzetet, s világot. Azoktól búcsúzom, akik nélkül nem sikerült volna mindez úgy, ahogyan alakult, és akiknek cselekedete, magatartása hatott rám, belém épült és immár

sajátom hasonlóan, mint családom, tanárain vagy barátom szava.

Kígyós Sándor

Még a már megidézett „előidők” letelején történt, hogy valaki késő este megzörgette akkor még pécsi lakásunk földszinti erkélyajtáját. Boszszankodva keltem fel, és miközben elhúztam a függönyt, kikiáltottam:

- Ki az?
  - Kígyós – mondta valaki.
  - Mit akar?
  - Beszélgetni.
  - Miért, kit keres?
  - Téged – válaszolta.
- Kinéztem. Egy ismeretlen arc nézett vissza rám. Nem sok kedvem volt ismerkedni, megkérdeztem tehát újra, és ha már volt képe letegezni, én is visszasértegettem:
- Miért, ki vagy?
  - Mondtam már, hogy Kígyós – méltatlankodott.
  - És kit keresel?
  - Te vagy a Beke? – kérdezett vissza.
  - Én hát!
  - Akkor megtaláltalak.
  - Örvendek – mondtam neki – És mit akarsz?
  - Azt nem tudom.
  - Akkor minek zavarsz?
  - Mert felbátorítottak – mondta pimaszul.
  - Kicsoda mitcsinált?
  - A Csöpi mondta, hogy kereslek meg.

– Ilyenkor? – kérdeztem (volna), de ez esetben már nem volt vitás, hogy ajtót kell nyissak. Bíró Erzsi (a Csöpi) fölöttem végzett Szombat helyen, és ha valaki reá hivatkozik, az bár udvariatlan a kései idő miatt, de attól még nyilván jóbarát. Intettem hát neki, hogy kerüljön a kapu felé.

Így ismertem meg Kígyós Sanyit. Helyesebben úgy, hogy még az előszobában állva eldarálta, hogy friss, Debrecenben végzett népművelőként a szomszéd Pécsváradra kerül

majd művelődési házat igazgatni, holnap reggel oda kell mennie, de a vonata több órát késett, ezért érkezett éppen most, ám persze fogalma sincs, hogy ott majd mi lesz a tennivaló, és hátha én mondanék erről valamit neki annál is inkább, mert alföldi lévén errefelé senkit sem ismer, de szakmai gyakorlata Szegeden volt, mert odavalósi Kati (később kiderült, hogy a felesége, bár persze feltételezte, hogy én ezt magamtól is tudom), ott gyakorkodva hallott rólam, és persze biztatták, hogy csak jöjjön hozzám és keressen meg, mert én majd hátországot jelenthetek neki, hát ezért jött, ám ha már itt van, nincs-e valami innivalóm, mert átfázott ott az ablak alatt, egyébként enni is csak reggel evett, de nem annyira éhes, mint amennyire szomjas, arról nem beszélve, hogy nincs hol aludnia.

Mire végigmondtam, megkedveltük egymást. Ez így is maradt mindaddig, amíg élt.

Pécsváradai éve alatt néha összefutottunk (jobbára úgy, hogy meglátogattam, és beszélgettünk a világ, a szakma meg a svábok dolgairól az egyik szakköri szobában berendezett első szálláshelyükön), tanúja lehettem így szobrászkodása kezdeteinek is. Egy természet-faragta követ állított egyszer hol így, hol úgy elém, és azt kerestük, hogy melyikünk mit lát bele. Később egy másikba már egy kicsit beleigazított. Aztán egyre több kő gyűlt köré. Alakíthatóságuk megbabonázta. Különös izgalmat jelentett számára, hogy beléjük lágy formát véshet, s hogy ezzel a köveket mintha ide-oda hajtogatta volna. (...)

Megkerestem a villányi kőfejtőben is, ahol alapítója volt a tavasztól őszig működő művésztelepnek. Ez a mára idegenforgalmi látványosság többek között az ő hasábot szétfeszíteni akaró gömbjének is helyet ad. (...) A szelídgesztenyés Mecsek-oldalba fölhúzott műterme mindmáig örzi keze nyomát, utolsó munkáit, eszközeit. Ennek kertjé-

ben, reá emlékezve gyűlnek össze a későbbi tanár-barát (de korántsem barátanár) Újvári Jenő hívására közös tanítványaik. Első találkozásunkhoz képest egy bő évtized múltával ugyanis elhagyta a pécsváradai kultúrházat, és a pécsi egyetemre került tanítani. Onnan temették.

Engem életem aztán elhajtott Pécsről a Józsefvárosba, majd el az ottani művelődési házból is, és csak akkor szövődött össze újból sorsunk, amikor a Népművelési Intézetbe kerülvén szabadcsapatokat szerveztünk a művelődési otthoni munka megújítására. Ez a szándékunk még pécsváradai munkahelyén találta, ám körünkben maradt akkor is, amikor – tán éppen abban az időben – egyetemi tanárségéd lett. Úgy vándorolt az esztétikából a népművelésbe, a rádióstúdiókból a kőfejtőbe, a zenéből a tanítványok közé, hogy mindenhol ugyan-olyan maradt: harsány, jókedvű, nyílt eszű, a nyers fogalmazásig őszinte ember. A fafejűségtől haragra gerjedt, és bizony mi többiek gurultunk a nevetéstől, miközben ő a leghetetlenebb érvekből szőtt sűrű hálót az illető köré a „háztánasztán” és a „háttakkorakkor” szavakkal bőven tűzdelve, néha már a változatosság miatt is „asztánháttakkor” vagy „akkorháttasztánt” mondván, végső érvenként pedig a „már hogyan lenne így, amikor úgy van” dorongjával megsemmisítve őt, majd felnevetett, hátba verte, és elfelejtette az egészet. Külön gyönyörűség volt számára, ha valaki komolyan vette ekkori szövegeit, mert folytathatta a blablát még egy darabig, szerintem leginkább azért, mert a faragásra-hajlításra váró kövek nem mindig reagáltak mondandóját (legfeljebb rádőltek), az egyetemen komolyan illett viselkedni, és így külön ajándék volt-lehetett régről ismerős társaságunk, ahol elengedhette magát. Külön ajándék lett számára Amerigo Tot barátsága is, mert a mester római műhelyébe végül ösztöndíjasként mégis elkerült. Mesél-

te, hogy (mint feltételeztük), a hírneves szobrással végigbolondozta valamennyi estéjét, nem egyszer szaxofonos utcai zenészként úgy, hogy a mester kalapozta össze a borralalót. Innen való az a történet, hogy Amerigo Tot valamilyen aszszonysággal hosszan szemezve végül fölírta saját telefonszámát a kávéházi asztal sarkára, majd letörve a tenyerével a noteszlapként használt márványlapot, átpasszolta azt a kiválasztott hölgynek. Megjegyzem, hogy ezt mindig irigykedve mesélte. Ezért-e vagy sem, haláláig csak leharapta a söröskupakokat.

A '70-es évek végén, a '80-as esztendő elején az ország jeles népművelőiből szervezett szabadcsapatunk, majd az abból visszamaradt szakmai kollégium körében vajúdtuk ki magunkból a művelődési otthoni tevékenységújítás elveit és gyakorlatát, és mindennek akadályait, határait és korlátait. Kígyós Sanyi szobrászkodása és egyetemi tanárkodása ellenére folyamatosan a körünkben maradt. Friss esze, példái, briliáns gondolkodása sokszor tisztázta összegabalyodott gondolatainkat. A művelődési otthon és a népművelők mirevalóságának együttes körülbeszélésében tulajdonképpen megközelítettük a később település- és közösségfejlesztésként megnevezetett szakma tartalmát, elveit és eljárás módjait még akkor is, ha még nem tudtuk hogyan hívni azt. A Börzsöny turistaházai, majd később, és éveken át a Makovecz-tervezte Hoffmann kunyhó adta alkalmanként két-három naposra szervezett beszélgetéseink menedékét. Szomorúan tapasztaltuk – éppen Kígyós Sanyi hagyatékát keresve – hogy mind ebből leírva semmi sincs. Még egy fénykép sem készült. A Rádió archí-

vuma azonban őrzi talán hangját; néhány éven keresztül ő (is) kommentálta a jeles újságíró, Széll Júlia „válogatott perceit”. Erről mesélte később önmagán csúfolódva az időnként ott vele együtt közreműködő Koncz Gábor, hogy míg ő napokon át készült arra, hogy az előző hónap legérdekesebb rádióműsorából válogatott összeállítást kommentálva majd bölcseket mondjon, Kígyós csak odahajolt a mikrofonhoz, és egyszerű, humánus mondatokat rögtönzött bármire.

Amíg budapesti kórházban volt, többször is meglátogattam, ám akkor gyógyultan hazautazott. Botor, bár elég természetes módon azt gondoltam, hogy az energiával és szellemmel teli Kígyós Sanyi esetében nem is lehet másképpen. Talán ezért is álltunk körülötte kétségbeesve a pécsi klinikán, amikor utoljára járatta végig rajtunk a szemét. Balipap Feri (...) megmutatta neki az aznapi megyei újságot Aczél György dombóvári műv.-ház-látogatásáról. Ha jól emlékszem, a nagyúr ekkor ment volna hozzá is a Mecsek-oldali műterembe. (...) „Ki ez? – nézett a fényképre Sanyi. – Ki ez? Meg tud engem gyógyítani?”

Sajnos más sem tudta.

Temetése és pécsi gyászmiséje után a Nádor Kávéházban gyűltünk össze fázósan, nagyon magunkra hagyatva. Makovecz neki is töltött egy pohárnyi bort, és az asztalfőhöz állította. Talán nem csak ettől van, hogy azóta is velünk tart, és a rá jellemző pimasz módon nem öregszik hozzánk hasonlóan. Egyre őszebb fejjel, egyre szarkalásasabb szemmel őrizzük hát az ő kedves, hozzánk képest folyton fiatalodó arcát, és egyre fáradtabb szívvel bámuljuk töretlenül sziporkázó egyéniségét mindaddig, amíg élünk.

BEKE Pál népművelő (1943-2009) született Budapesten. 1979-88 között a Magyar Népművelők Egyesületének alelnöke, 1988-tól a Kós Károly Céh elnöke, 1989-93 között a Közösségfejlesztők Egyesületének elnöke, 1993-tól a Közösségszolgálat Alapítvány kuratóriumának elnöke, 1996-2000 között a Gyermek és Ifjúsági Önkormányzati Társaság titkára, 1999-től Az Ifjúságért Önkormányzati Szövetség stratégiai fejlesztője.